

ÑAWINCHANAPAQ QILLQANAPAQ

Perú suyupa miski siminkuna waqaychana wasipim yachachinapaq tukuy rurasqa kachkan chaypim miski simi qillqantin utaq qawanantin lliw riqsichinapaq churasqa kachkan. Chaypim ñawichaspa hinallataq qillqaspa, llamkanqaku yachapakuqkunawan kuska utaq karullamantapas yachachispa, chaypim qispichinqaku yachakuqkunapa allin Willakuyninta, Runakunawan huntakuyninta hinallataq sumaq rurayninta kawsaynintapas.

Kay qillqa huntachinapim tarinkichik:

Willakuq Guaman Poma de Ayalamanta riqsichiyta, Nueva Coronica y buen gobierno sutichasqa qillqasqanmantapas.

Yachapakuqkuna ñawinchaspa yachayninku aswan huntapachinapaq ruranakuna kachkan, kawsayniman tinkuchinanpaqpas.

CAJAMARCAPI TUPANAKUY Guaman Poma de Ayala

1093

Felipe Guaman Poma de Ayalapa Nueva Corónica y Buen gobierno qillqanpi Atawallpawan kamachikuq yaykumuq españolkunawan, 16 punchaw, noviembre killa, 1532 wata tupanakusqankumanta willakusqanqa, llaqtapa ancha rimasqanmi karqa, 500 qipa watapi aswan maqchirisqam karqa. Chaypim qawarinchik kay iskay llaqtakuna tupaspanku mana allin qawarinakusqankuta.

Kay willay qillqaqamantaqa manam anchatachu yachakun. Inkakunapa munaychakusqan Yaruwillka llaqtayuy runas kasqa. Ayllunqa ichapas Wanukumanta Wamangaman pusasqa karqa, chaypis pay paqarinman kasqa 1534 watapi ima. Chay pachapiqa wakinkuna hinapas, Guaman Pomaqa achka simikunata rimanman karqa, castellanuta, qichwata, aymaratapas. Payqa willka wakanchikkuna chinkachiypis yanapakusqa; ichaqa machuyaruspanmi usuchisqa

ayllunchikkunaman sayapakurqa, hinas pam makillawan ancha hatun cartata qillqarqa España munaychakuq Felipe III nisqaman, chay cartapa sutinmi karqa Nueva Corónica y buen gobierno. Chaypim kachkan 1200 rapi qillqa, 400 qawanayuy, chaypim chaninchan inkakunapa kasqan pachakama ñawpa ayllukunata, hinas pam willakun antiq suyumanta yuyanakunata, chaypim ayllukunapa usunkuna, hawa runakunapa usuchisqanta hinaspa chaqwapi kamachikusqankutapas. Guaman Pomaqa Limapis wañukusqa, ichaqa haykapi wañusqanta manam chiqapta yachakunchu.

Kaypim qawanapaq riqsichimuniku makiwan qillqasqanta, pachak watantinkunam chinkasqa karqa, 1908 watatañam tarirqaku, Dinamarca, kunankamapas chaypim kachkan. Qawasqanchikmanhinam, Guaman Pomapa qillqasqan, llimpisqanwanqa chayna chaniyuqllam kanku.

RURANAKUNA

Ruranakunata akllay imayna huñupi
llamkanaykimanhina:

- ¿Guamán Poma de Ayalapa llimpisanpi pikunataq qawanki, imaynataq kachkanku? ¿Imaynataq uyanku kachkan, imaynataq pachankupas? ¿Kuskanchasqa qillqakuna ima willakuykunatataq yapan? Llapan chay willakuykunata huñuspa qillqay.
- Yachayta maskay: Guaman Poma de Ayalapa kawsayninmanta willakuykunata maskay, hinaspa qampa yachayniykimanhina qillqay. Kay tapukuykunata kutichiy ¿Maymantataq ayllunkuna karqa, imapitaq llamkarqaku? ¿Imataq mama simin karqa, ima simikunataq rimarqa? ¿Maypitaq kawsarqa, maypitaq wañukurqa? ¿Haykapitaq, maypitaq qillqasqaan riqsichikurqa? Chay qillqasqaykita retratuntawan kuskanchay.
- Cajamarcapi tupanakuyta ñawichay hinaspa musuqmanta dibujuta qawapay. Ñawpaqta, yuyamanay qanmi kawaq karqa Atahuapaman sayapakuq sinchin, qichwallatam rimarqaku chaypi. Chaykunata qawachkawaqpashina willay. Chaymanta, yuyaymanay Vicente tayta cura kawaq karqa. Huk qillqapi willay, qam kachkawaqpashina, ñawpaqniyki kipi kaqta, chaypi mana riqsisqaykikunatapas